

16 Ιουλίου 2026

Γυναίκες στα σύνορα

Ένα πρόσφατο βιβλίο μιλάει για τις γυναίκες που ελπίζουν, κινδυνεύουν, πεθαίνουν και αντιστέκονται στα σύνορα

Ανάλυση [Παναγιώτης Σωτήρης](#)

Η «ασφαλειοποίηση» των ζητημάτων της μετανάστευσης κάνει τη φιγούρα του πρόσφυγα ή του μετανάστη χωρίς χαρτιά να αντιμετωπίζεται ως συνώνυμη της απειλής, συχνά κοντά σε αυτή του «τρομοκράτη». Η ηγεμονία της Ακροδεξιότητας σε πολλές «δυτικές δημοκρατίες» οδηγεί σε μια σκλήρυνση όχι μόνο του νομοθετικού πλαισίου, που σήμερα είναι προσανατολισμένο στο να σφραγίζονται τα [σύνορα](#), στην κράτηση, και τις απελάσεις, αλλά και του δημόσιου λόγου, με αποκορύφωμα, στα καθ' ημάς, υπουργούς που πανηγυρίζουν οποτεδήποτε κάνουν πιο δύσκολη τη ζωή ανθρώπων που φτάνουν στη χώρα μας θέλοντας να ξεφύγουν από τη φτώχεια, την καταδίωξη, και τον πόλεμο. Ωστόσο, σε πείσμα των «φραχτών» που έχουν στηθεί παγκοσμίως και όλων των πρακτικών τύπου ICE, οι μεταναστευτικές ροές κάθε άλλο παρά έχουν ανακοπεί – όλες οι στατιστικές δείχνουν το αντίθετο – γιατί οι λόγοι που οδηγούν ανθρώπους να αναζητήσουν καλύτερη μοίρα εκτός των συνόρων δεν έχουν εξαλειφθεί. Άλλωστε, στις μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αλλά και την ενδημική βία και τους πολέμους, έχει προστεθεί και η κλιματική αλλαγή, με αρκετούς να υποστηρίζουν ότι θα βλέπουμε ολοένα και πιο συχνά τη φιγούρα της/του κλιματικής/ού μετανάστριας/στη.

Όμως, η έμφυλη διάσταση της [μετανάστευσης](#) υποτιμάται. Πολύ συχνά, όταν σκεφτόμαστε τη φιγούρα του μετανάστη, έχουμε στον νου μας τον άρρενα μετανάστη. Μάλιστα, ακόμη και όταν υπάρχουν στοιχεία που αποτυπώνουν πολύ ισχυρή παρουσία γυναικών στις «μεταναστευτικές ροές» η αυθόρμητη αντίδραση είναι ο λόγος περί «θηλυκοποίησης της μετανάστευσης». Όμως, οι γυναίκες ήταν πάντα εκεί στα σύνορα: στις μεταναστευτικές και προσφυγικές κινήσεις, διασχίζοντας ερήμους για να φτάσουν στις ακτές της Μεσογείου, επιβιβαζόμενες σε βάρκες για να κάνουν το επικίνδυνο ταξίδι μέχρι τη Μάλτα, τη Λαμπεντούζα, την Ελλάδα, αντιμετωπίζοντας με τη βία αλλά και το θάνατο συχνά. Αυτό αναδεικνύει τη σημασία του βιβλίου της Καμυ Σμολ, «Οι κολασμένες της θάλασσας. Γυναίκες και σύνορα στη Μεσόγειο», που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Τόπος σε μετάφραση της Μαρίνας Τουλγαρίδου και πρόλογο – επιστημονική επιμέλεια της Ντίνας Βαΐτου και της Ίριδας Πολύζου. Γεωγράφος και διευθύντρια σπουδών στην École des hautes études en sciences sociales (EHESS) και ειδική στα θέματα μετανάστευσης, κινητικότητας και φύλου, η Σμολ βασίζει το βιβλίο της, που ο τίτλος του παραπέμπει στην «Γης του κολασμένου» του Φραντς Φανόν, στη μακρόχρονη έρευνά της που περιλάμβανε πλήθος επισκέψεων, καταγραφή μαρτυριών αλλά και ανθρωπολογική παρατηρήσεις.

Η αφετηρία της Σμολ είναι συγκεκριμένη: σε πείσμα ενός αφηγήματος που αντιμετώπιζε τις γυναίκες ως «Αφρικανές Πηνελόπες» που περιμένουν, παθητικές και υπονομετικές, τον σύζυγό τους, οι γυναίκες αποτελούν αυξανόμενο τμήμα των ροών που φτάνουν στα σύνορα της Ευρώπης, ενώ η θνησιμότητά τους στο επικίνδυνο πέρασμα στη θάλασσα είναι μεγαλύτερη από αυτή των ανδρών. Ταυτόχρονα, υπενθυμίζει ότι καιρό τώρα για τις μετανάστριες και τους μετανάστες το ζητούμενο δεν είναι πια το πέρασμα των συνόρων

αλλά η «ζωή εντός των συνόρων», σε μια κατάσταση ακραίας επισφάλειας, συχνά σε χώρους εγκλεισμού, στην αναμονή για την επεξεργασία ενός αιτήματος ασύλου, την ώρα που «η ευρωμεσογειακή περιοχή έχει γίνει, στην πραγματικότητα ένας χώρος όπου τα “γεγονότα των συνόρων” – βιαιότητες, ευάλωτοι πληθυσμοί, διακοπές και αναστολές των μεταναστευτικών διαδρόμων – εκδηλώνονται με έναν ολοένα πιο βάνουσο και έντονο τρόπο».

Η ιστορία της Julienne από το Καμερούν, την οποία παραθέτει σε πρώτο πρόσωπο η Σμολ, που μεταναστεύει για να ξεφύγει από μια κακοποιητική έγγαμη σχέση, αποχωρίζεται την οικογένειά της, περνάει μεγάλη ταλαιπωρία μέχρι να φτάσει στη Λιβύη, αντιμετωπίζει εκεί συστηματική κακομεταχείριση και βιασμούς, για να περάσει στην Ιταλία και μετά στη Γαλλία, αντιμετωπίζοντας την ενδημική απροθυμία των ευρωπαϊκών κρατών να δώσουν κανονικό καθεστώς στις μετανάστριες και τους μετανάστες. Μια ιστορία που δίνει πρόσωπο, συναίσθημα, πόνο, βίωμα και σκέψη στην κακήχη φράση «μεταναστευτικές ροές», και υπενθυμίζει ότι στα κίνητρα για τη φυγή περιλαμβάνεται η επιθυμία να μπει ένα τέλος στη βιαιότητα που υφίστανται αυτές οι γυναίκες. Άλλωστε, η βία σε βάρος των γυναικών είναι πανταχού παρούσα, και στις εμφύλιες συγκρούσεις οι γυναίκες «πληρώνουν το τίμημα με το ίδιο τους το σώμα, με τη χρήση της απαγωγής και του βιασμού ως όπλων καταστροφής του εχθρού και καθυπόταξης των αμάχων». Οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν αυτές οι γυναίκες και ο σύνθετος τρόπος με τον οποίο αποφασίζουν να μεταναστεύσουν αποδεικνύει γιατί είναι εύθραυστη και ασταθής η διάκριση ανάμεσα στην αναγκαστική και την εθελούσια μετανάστευση. Η επίγνωση των κινδύνων, ακόμη και τα μέτρα που παίρνουν σε αναγνώριση του κινδύνου, δεν αναιρούν ότι τελικά θα τους αντιμετωπίσουν, από τον βιασμό έως τους κινδύνους του ταξιδιού, και όλες τις μορφές εκμετάλλευσης στο πλαίσιο αυτού που συνήθως περιγράφουμε ως «εμπορία ανθρώπων».

Η Σμολ επιμένει ότι πρέπει να αποφύγουμε την επιμονή σε μια φιγούρα μετανάστριας θύματος, που είναι διαρκώς ευάλωτη, γιατί αυτό ανασυνθέτει μονόπλευρα την ιστορία αυτών των γυναικών που επινοούν πλήθος στρατηγικών αντίστασης, αλλά και τη φιγούρα της μετανάστριας-ηρωίδας που μέσα από την μετανάστευση απελευθερώνεται. Η μετανάστευση είναι αμφίσημη εξ ορισμού και όχι μονοσήμαντη. Όμως, η Ευρώπη κατακυλάει σε μια βάνουση αντιμετώπισή, παρά τη ρητορική «προστασίας των θυμάτων», με τη Σμολ να καταγράφει τις συνθήκες στα σύνορα και στα κάθε λογής κέντρα κράτησης, και το πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση μετατοπίζεται στην ακύρωση του δικαιώματος στο άσυλο και τη μετανάστευση και πρωτίστως να αναζητά τρόπους να εντατικοποιήσει τις απελάσεις, στη χώρα εισόδου αρχικά, στη χώρα προέλευσης αργότερα. Με ανοιχτό το ενδεχόμενο σε αυτό που περιγράφει η Σμολ στο βιβλίο της (που κυκλοφόρησε στα γαλλικά το 2020) να προστεθεί η απάνθρωπη μετακίνηση στα κέντρα κράτησης σε «τρίτες χώρες».

Η Σμολ σε όλες τις ιστορίες που περιλαμβάνει στο βιβλίο δεν παραβλέπει να καταγράψει όλες τις στρατηγικές αντίστασης, αυτών των γυναικών, από πρακτικές αλληλεγγύης έως τη χρήση του διαδικτύου. Και υπογραμμίζει ότι «ασφαλώς, τα εμπόδια και οι φραγμοί που ορθώνονται στον δρόμο των γυναικών συνεχώς αυξάνονται. Προσक्रούουν, όμως, στη θέλησή τους για αυτονομία και στην ανθεκτικότητα των ονείρων τους. Ένα είναι βέβαιο, δεν πρόκειται να σταματήσουν να κινούνται...»